

Література

1. Hansen-Löve A. Intermedialität und Intertextualität. Probleme der Korrelation von Wort- und Bildkunst – Am Beispiel der russischen Moderne. Dialog der Texte. Hamburger Kolloquium zur Intertextualität. Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 11. Wien, 1983. P. 291–360.
2. Бодак В. Цікава історія. URL: <https://www.facebook.com/ZahidnyyKuryer/posts/456576651881488/> (дата звернення: 15.10.2021).
3. Крамер Борис. Зламани сходи. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 240 с.
4. Просалова В. А. Інтертекстуальний аналіз: теорія і практика: навч. посіб. Вінниця, 2019. 206 с.
5. Федоляк О. Короноване слово, або Куди привели письменника Василя Добрянського його «Зламани сходи»... URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/koronovane-slovo-abo-kudi-priveli-pismennika-vasilya-dobryanskogo-yogo-zlamani-shodi/> (дата звернення: 15.10.2021).

Пронька М. Р.,

здобувачка,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **С. М. Глазова**

СОЦІОЛЕКТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОГО МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Започаткував традицію вживання ненормативної лексики в українській літературі ще Іван Котляревський в «Енеїді», однак майже впродовж 200 років вживання такої лексики було під табу. Зламав це табу Лесь Подерв'янський у своїх п'єсах («Гамлет», «Кацапи» тощо), що широко розійшлися в аудіозаписах в 1990-ті роки і стали вельми популярні в молодіжному середовищі [8].

Сьогодні ж, в добу постмодернізму, як стверджує дослідниця Л. Клепуц, відхід від цензури творів позначився «розширенням еротичного простору в соціокультурному дискурсі, легітимацією культури андеграунду та виходом на лінгвістичну сцену зниженої лексики, а часом і прямої вербалізації її

семантично найсильніших лексем» [3, с. 85], що й свідчить про **актуальність** обраної теми.

Мета дослідження – визначити історію дослідження соціалектів у філологічному науковому просторі та їх різновиди.

Оскільки ненормативна лексика поділяється на соціолекти (жаргон, сленг, арг) та вульгарну (обценна лексика й евфемізми), розглянемо ці поняття детальніше, щоб краще зрозуміти їхні стилістичні особливості. Адже нерідко ці поняття перетинаються й визначити, до якої з груп належить те чи те слово, досить складно.

На думку дослідниці Н. Шульжук, найістотнішою проблемою в дослідженні експресивного розмовного мовлення є неструктурованість та недосконалість термінологічного апарату, що є першопричиною різнотлумачень понять «арго», «жаргон» і «сленг». Відсутність логічно вмотивованої термінології призводить до сумбурності в лексикологічних та лексикографічних працях, що значно перешкоджає системності відповідних досліджень [10, с. 105].

Термін соціолект є одним із основних у соціолінгвістиці й визначається як «різновид мови, що характеризується її використанням у межах певної соціальної групи – станової, професійної, вікової тощо» [6, с. 205]. Проте, хоч усі соціолекти характеризуються приналежністю до певної соціальної групи, кожен із них має певні особливості.

На перший погляд, поняття жаргону, сленгу та арго тотожні. Так, академічний тлумачний словник української мови пояснює термін **жаргон**, як мову «якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивих цій групі». **Сленг** визначається як «розмовний варіант професіонального мовлення; жаргон», а **арго** як «умовна говірка якого-небудь соціального середовища (групи, гуртка тощо), в якій є специфічні слова й вислови, незрозумілі для сторонніх; жаргон» [1; 2].

Щоб краще розібратися у цих поняттях, звернемося до визначень науковців. Л. Ставицька визначає сленг як практично відкриту мовну підсистему ненормативних, стилістично-знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну, оцінну та евфемістичну функції [8, с. 42]. А жаргон, в свою чергу, – це напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, що застосовується певною соціальною групою з метою відособлення від решти мовних спільнот.

Дослідник В. Нестерович трактує сленг як «міський соціолект, який виник із арго різних замкнених соціальних груп (правопорушників, крамарів, ремісників, в'язнів, бурсаків-учнів, вояків, інтернет-спільноти) як емоційно

забарвлена лексика низького й фамільярного стилю (зрідка й словотворів: випивóн — пиятика, закусо́н — закуска), поширена серед соціальних низів і певних вікових груп (ремісничої, шкільної молоді) міст». Науковці також сходяться на думці, що сленг є неофіційною, живою та вкрай динамічною лексикою [4, с. 7].

Враховуючи також визначення арго як одного «з різновидів соціальних діалектів, штучно створеної умовної говірки якої-небудь вузької замкненої соціальної або професійної групи, що незрозуміла для сторонніх» [9, с. 31], а також як «спеціальний умовний жаргон вузької соціальної групи, набір незрозумілих для сторонніх людей слів і висловів, який вживається з метою ізолюватися від інших» [7, с. 107], можна зробити висновок, що критерієм розрізнення всіх трьох груп соціолектів є ступінь відкритості лексики кожного з них. Таким чином, до найбільш відкритої лексичної підсистеми належить сленг; жаргон – напіввідкрита лексична підсистема; а арго – найбільш закрита лексична підсистема.

Дослідниця Л. Ставицька стверджує, що найскладнішою структурою з-поміж варіантів мови інших соціальних груп є молодіжний сленг, бо «саме в ньому поширені елементи тюремного жаргону, жаргону наркоманів та інших соціальних груп, а також іншомовні запозичення. Статусу сленгізмів набувають елементи польської розмовної, діалектної лексики та фразеології, що засвоюють у готовому вигляді або набувають семантичних граматичних трансформацій» [8].

Основною причиною появи сленгу дослідниця Н. Шульжук вважає «переосмислення значення загальноновживаних слів: базар (розмова), дупло (обличчя), дятел (дурний), зелень (долари США), капсули (сусіди), капуста (гроші), молоток (розумний), наїхати (накричати на когось), плуг (тугодум), прокол (помилка), простирадло (конспект), труба (мобільний телефон), шпала (висока дівчина) та ін.» [10, с. 105]. На її думку, сленг, будучи відкритою системою, постійно поповнюється новими словами, які відображають зміни в нашому житті, він є своєрідною школою словотворчості, мірилом дотепності мовців. Як тільки сленгізм стає загальновідомим, мовець швидко втрачає до нього інтерес і замінює його іншим, тому сленг можна вважати своєрідним «фільтром» новотворів.

Дослідник Я. Рибалка вважає приклади використання соціолектів як у мовленні, так і в художній літературі важливим елементом самовираження, оскільки «поява «сленгінізмів» у мовленні свідчить, що мова є живою, що в ній відбуваються динамічні процеси, з'являються нові слова, які є частково реакцією на вимоги часу» [5, с. 220]. Сленг – це своєрідний код, знаючи який, можна дізнатися про співрозмовника більше, ніж він хоче розповісти про себе.

Враховуючи його актуальність та значущість у соціумі, не варто також недооцінювати його роль і в художній літературі.

Як сленг, так і жаргонна лексика, на думку Я. Рибалки, – це «частина художньо-словесної творчості письменника, у царині її естетичного перетворення виявляється індивідуальне мистецтво слова, іншими словами, жаргонізми органічні й структурі художнього мікрообразу, а тонкі семантичні та емоційні нюанси слова письменник «експлуатує» для створення неповторного світу індивідуальних смислів та естетичних узагальнень» [5, с. 214].

Отже, соціолекти – невід’ємна складова українського мовного середовища. Їх наявність – ознака того, що наша мова жива і реагує на розвиток та зміни у суспільстві. Тому дослідження цієї специфічної лексичної одиниці доволі актуальне. А використання їх у художній літературі – закономірна реакція майстрів слова на потреби та особливості потенційної читацької аудиторії.

Література

1. Академічний тлумачний словник (1970-1980): *онлайн-версія «Словника української мови» в 11 томах*. URL: <http://www.sum.in.ua/> (дата звернення: 15.10.2020).
2. Алексеева Л. О., Глазова С. М. Метафоричні конструкції у мовотворчості символістів як типовий вияв синестезії. Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук: *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18–19 жовтня 2019 р.* Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. С. 7–11.
3. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики. *Гуманітарні та соціальні науки: матеріали I міжнар. конф. молодих вчених HSS-2009, Львів, 14–16 травня 2009 року.* Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 84–87.
4. Нестерович В. Ф. *Виборча кампанія: Словник сленгових термінів та виразів.* Київ: Ліра, 2020. 648 с.
5. Рибалка Я. І. Жаргонізми в літературі: мовні викрутаси чи зона підвищеної небезпеки? (на матеріалі роману «Архе» Л. Дереша). *Дослідження з лексикології і граматики української мови.* 2014. № 15. С. 212–221.
6. *Словарь социолингвистических терминов / за ред. М. И. Исаева.* Москва, 2006. 312 с.
7. *Словник сучасного українського сленгу / упор. Т. М. Кондратюк.* Харків: Фоліо, 2006. 349 с.
8. Ставицька Л. О. *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови.* Київ: Критика, 2005. 464 с.

9. Українська мова: енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов., Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.

10. Шульжук Н. В. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. 2011. Вип. 21. С. 102–112.

Різниченко О. С.,

здобувачка,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **О. А. Крижко**

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИ В ІНДИВІДУАЛЬНО-ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ Д. ПАВЛИЧКА

Засвідчуючи найвищий рівень оцінності, експресивності, образності, слово в художньому тексті набуває індивідуальних стильових змін. Воно в авторському осмисленні постійно живить поезію, через творчість словом митець передає особистісне бачення світу.

Особлива роль у представленні індивідуально-художньої картини світу відводиться метафорі. Метафора є тим універсальним засобом, який спонукає до взаємодії пізнавальних процесів, емпіричного досвіду, культурного надбання народу, щоб у мовній формі відобразити чуттєво не сприймані явища об'єктивної дійсності і зробити наочною невидиму картину світу, тобто створити її мовну картину, яка складається за рахунок словесно-образних асоціацій, слів і виразів.

Дослідженню метафор, як складових поетичної мови письменників, присвячені праці В. Дятчук, Л. Пустовіт [1], В. Кононенка [2], Ю. Лазебника [3], А. Мойсієнка [4], Л. Ставицької [5], що продовжують традиції вивчення цих тропів, започатковані М. Костомаровим, М. Максимовичем, О. Потебнею.

У полі зору лінгвістів поряд із власне мовними й індивідуально-художніми перебувають так звані базові, фундаментальні, архетипні метафори, які групуються як за аналогією, так і за асоціаціями між різними групами понять, творять дрібніші метафори і різновиди метафор. Семантичне поле